

Tanja Tomazin

Nacionalni svet slovenske narodne manjšine

Beograd, Srbija

trajna@gmail.com

»Slovenika« 1 in 2 v Beogradu in Ljubljani

Leto 2017 je izredno pomembno za časopis »Slovenika«, ne le zato, ker je ta prvič izšel v tiskani obliki, pač pa tudi zaradi dveh javnih promocij, ene v Beogradu in druge v Ljubljani, s katerimi je časopis na simbolični ravni dokončno zapustil okvire projektne »novorojenca« in prešel v svoje zrelo obdobje obstoja. V sozvočju z duhom samega časopisa sta obe promociji potekali dvojezično in tako še dodatno poudarili mednarodni, med-jezikovni koncept. Temu na sledi govore z obeh dogodkov v nadaljevanju besedila objavljamo v njihovi izvorni obliki – nekatere v slovenskem, druge v srbskem jeziku.

Slovenika v Beogradu

Prva svečana promocija prve in druge številke časopisa »Slovenika« je potekala 31. marca 2017 v Ustanovi kulture mestne občine Stari grad »Parobrod«. Na petkovem dogodku se nas je v čudovitih prostorih, za katere se imamo zahvaliti Mestni občini Stari grad, zbralo polna dvorana. Prisotne sta najprej ljubeznivo pozdravila Saša Verbič, predsednik Nacionalnega sveta slovenske narodne manjšine v Srbiji in s tem predstavnik založništva »Slovenike«, in Mateja Norčič-Štamcar, tedanja namestnica ambasadorja Republike Slovenije v Srbiji in pooblaščenca ministrice. G. Verbič je povedal nekaj besed o samih začetkih projekta, ga. Norčič-Štamcar pa je poudarila naklonjenost, s katero beograjska Ambasada in Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu Republike Slovenije spremljata delovanje slovenske manjšine, tako kulturnih društev kot nacionalnega sveta, posebej tudi izhajanje časopisa »Slovenika«, ki ga ta izdaja.

V osrednjem delu promocije so časopis z različnih vidikov predstavile štiri govorce – strokovnjakinje z raziskovalnih področij družbe, jezika, kulture, kulturne zgodovine in umetnosti ter ene od ključnih

sodelavk na projektu »Slovenika«: dr. Mladena Prelić, prof. dr. Maja Đukanović, Marija Vauda in Biljana Milenković-Vuković.

Dr. Mladena Prelić je zbranim predstavila nekaj zanimivih dejstev o priseljevanju Slovencev v Srbijo, o manjšinskih glasilih, njihovem pomenu in posebej o pomenu »Slovenike« za slovensko manjšino:

Zadovoljstvo mi je da sam večeras ovde, jednim ovako lepim povodom – predstavljajem prva dva broja časopisa Slovenika, koji izdaje Nacionalni savet slovenačke nacionalne manjine u Srbiji. I druge nacionalne manjine imaju časopise za kulturu, za književnost posebno: Mađari imaju Hid, Rumuni – Luminu, Bunjevci – Rič, Hrvati – Klasje, Slovaci – Novi život, Rusini – Svetlost, Romi – Romologiju (i svakako sam nekoga slučajno preskočila). Njima se sada pridružila i Slovenika, koja je definisana kao časopis za kulturu, nauku i obrazovanje, i ona će svakako vrlo brzo naći ugledno mesto među ovim časopisima. Njihov značaj je, između ostalog, u tome što predstavu o nacionalnim manjinama odvajaju od stereotipa o folkloru i tradicijskoj kulturi, kao jedinom oblastima koje su značajne za manjine i o kojima one imaju nešto da kažu, i što svedoče da pored folklornog stvaralaštva, koje je takođe značajno i ima svoje mesto u ukupnoj kulturi jednog naroda, one mogu da daju doprinos i u drugim oblastima kulture, umetnosti, nauke i obrazovanja, takav doprinos koji može da bude značajan kako za samu tu manjinu, tako i za matičnu zemlju i za onu zemlju u kojoj žive.

Poznajući nešto malo i Slovence u Srbiji i njihovu istoriju, mislim da nije slučajno što se pojavio ovakav časopis. Slovenaca u ovim krajevima nije nikada bilo mnogo, ali su na neki način uvek bili vidljivi, njihovo prisustvo i njihova delatnost su se primećivale. Prvi pouzdani pomeni o Slovincima u Srbiji potiču iz druge polovine 19 veka. Radilo se o rudarima koji su dolazili u Kneževinu i Kraljevinu Srbiju, i čije se prisustvo evidentira u Majdanpeku, Vrdniku i drugim rudnicima. Stvaranje zajedničke države posle Prvog svetskog rata bio je najveći impuls za doseljavanje Slovenaca u Srbiju. Industrijalizacija i urbanizacija otvorile su potrebu za školovanim stručnjacima različitih profila, i Slovenci su u tom talasu doseljenika imali svoje mesto – kao dobri majstori, ali i kao inženjeri, lekari, stručnjaci različitih profila. Značajno je i to da je tokom Drugog svetskog rata veliki broj Slovenaca bio interniran upravo u Srbiji i da su tada utemeljeni, na privatnom i porodičnom nivou, dobri srpsko-slovenački odnosi i veze, koji su trajali kasnije dugi niz godina i koji se danas ponovo obnavljaju. Posle Drugog svetskog rata, kolonizacija koja je sprovedena naselila je u Vojvodinu, posebno u Banat, i jedan broj Slovenaca. U tom periodu su u Beogradu, kao u administrativnom centru zajedničke države, u saveznim institucijama bili zastupljeni i Slovenci. Ali za sve to vreme, takođe, iz Slovenije su dolazili i u Srbiji su delovali intelektualci, umetnici, a najviše, čini se, glumci i muzičari. Oni su pribavljali ovoj maloj zajednici posebnu vidljivost i ugled u širem okruženju. Taj intelektualni sloj nije bio mali, a značajno je pomenuti da su Slo-

venci i danas, po demografskim parametrima, iako među najmalobrojnijim, istovremeno i među najobrazovanim nacionalnim zajednicama u Srbiji.

Slovinci u Srbiji su još u ranijim periodima pokazali želju da saznaju više o sebi i da to zabeleže. Tako je, na primer, 1932. godine nastala publikacija Bolče Žvana „Slovinci v Beogradu : socialno - kulturna slika“. O njenom autoru malo se zna, ali se iz publikacije saznaje dosta, pa između ostalog i to da su između dva rata različita slovenačka udruženja postojala u Beogradu i da su novine izlazile na slovenačkom, tako da se može reći da publikovanje na slovenačkom jeziku ima određenu tradiciju, na koju se i Slovenika danas nastavlja. Danas, takođe, udruženja Slovenaca u Srbiji kojih ima širom zemlje – pored Beograda, i u Novom Sadu, Vršcu, Zrenjaninu, Zaječaru, Boru, Leskovcu, Nišu – izdaju svoje Biltene, koji su dragocen izvor podataka o životu i radu slovenačke manjine u Srbiji. Ipak, Slovenika se od njih razlikuje i dodaje jednu drugačiju dimenziju stručne i naučne analize problematike ove manjine. Prva dva broja su se uglavnom fokusirala na maternji jezik, istoriju i doprinos značajnih ličnosti iz slovenačke sredine kulturi oba naroda.

Sistematsko sabiranje podataka o Slovencima u Srbiji, kakvo će doneti Slovenika, u perspektivi će mnogo olakšati rad na nekoj budućoj obuhvatajućoj monografiji o ovoj zajednici, koja je svakako potrebna i korisna. Upravo zato što je ovo malobrojna manjina i što se njen broj u demografskim projekcijama sve više smanjuje, utoliko je važnije zabeležiti i sačuvati njena znanja i iskustva.

Uz ove nepovoljne demografske karakteristike, tu je i spontana asimilacija, koja je vrlo često izražena među sličnim etničkim grupama, odnosno narodima. Za one pripadnike koji žele da očuvaju etnički identitet, znanje o sebi, svest o doprinosu grupe kojoj pripadaju, znanje i kontakt sa maternjim jezikom deluju pozitivno, i u tom smislu je i pojava jednog ovakvog časopisa, takođe, značajna. On može da poveća samosvest pripadnika manjine i njihovu pozitivnu identifikaciju. S druge strane, ova vrsta delatnosti važna je i za okruženje, koje tako ima više prilike da upozna Slovence u Srbiji, da uvidi bliske veze, ali i da razume i prihvati različitost i posebnost kulturno drugačijih ljudi u svom okruženju, što ne mora biti uzrok konflikta, već naprotiv – međusobnog bogaćenja i saradnje. Dvojezičnost ove publikacije ukazuje upravo na potrebu i mogućnost zajedničkog života.

Treba se nadati da će časopis naći svoje čitaoce kako u Srbiji tako i u Sloveniji, pa i među Slovencima koji žive u drugim zemljama.

Čestitam još jednom urednicima i autorima, kao i izdavaču, i želim Sloveniki dug i uspešan život.

Vizualna umetnica Marija Vauda je nato tenkočutno in prodorno pripovedovala o vizualnih in grafičnih rešitvah, ki krasijo naslovnice »Slovenike«. V svojem govoru je akademska slikarka pripovedovala o duhovnem ozadju in preišljeni simboliki grafične podobe:

Slovenika je vizuelno koncipirana i oblikovana mojom ambicijom da bude prepoznatljiva kao objekat. Da bude i lepa zato što je vizuelno-značenjski složena. I zato što sam tražila skrivene kopče koje će njene delove konceptulano vezati nevidljivim nitima.

U vremenu inflacije slika, kada donekle nedostaju volja i navika da se posvetimo dugom čitanju, pod pritiskom smo da pronađemo način da te slike što brže nađu put do našeg oka.

Na raspolaganju su nam slike različitog porekla: od istorijskih slika, a to znači svih slika istorije umetnosti i kulture, dakle i fotografija, do današnjih slika – imagea, koje nastaju kompjuterskim generisanjem i nefotografskih slika, kao proizvoda komunikacijskih platformi – mobilnih telefona, tableta.

U nepreglednosti, izbor je uvek jedan.

Izabrala sam, odmah, da znak za Sloveniku, i pre nego što sam znala kako će se zvati časopis, bude **klepsidra – peščani sat**, koji u sebi ima široku – horizontalnu i duboku – vertikalnu značenjsku obojenost i volumen. Ali nisu to jedina dva prostora i načini u kojima se krećemo. Oni su i rizomatski, lavirintski, ciklični... U nazivu Slovenike je grafički potencirano slovo K, znak za Kulturu, koji je konstruisan kao svedena klepsidra, sa sadržajem koji čeka da se prelije iz jednog mentalnog, fizičkog, imaginarnog... prostora u drugi. Transgresija. Klepsidra, peščani sat je, ujedno, i grafički zahvalan oblik, sastavljen od dva trougla, dve udaljenosti, dva susedstva, dve kupe koje se mogu produžiti i transformisati u znak beskonačnosti, u tačku. On je dovoljno i apstraktan i konkretan da može da istrpi razne i mnogostruke metamorfoze, a da uvek ostane izazov za stvaralačke fuge. A dovoljno je i prepoznatljiv kao osnova za svaki novi indeks obrade.

Među nama ovde i Slovenijom tamo... i u nama... među nama kao drugima naspram drugog, traje i jeste, ovde i sada... uvek – pretakanje i usaglašavanje. Nimalo bez muke i zastoja. Zaglavi se ponekad ili često, stane, posrne se, pa se, opet, krene, bez obzira ili nasumice. Za mene su to silnice koje vidim u rimanovoj povši ili mebijusovoj traci, kao u simbolima mašine jezika u kojima prednja – gornja strana postaje donja – zadnja strana naizmjenične tranzicije ili prelaska. Lice i naličje, puno i prazno, označeno i označavajuće menjaju svoja mesta i pune jedno drugo. Gornji, puni, ispisani deo (klepsidre) otiče, puni se donji trougao. U hijatusu, naočigled, vreme otkucava, fizički. U sledećem događaju preokreta, tački promene, okretu, spinu, sve će se ponoviti, a opet će biti novo, dodato. To je ono što očekujemo u (svakom) odnosu. Zato sam i korice Slovenike, prednju i zadnju stranu, osmislila kao dva podjednako aktivna **prostora dvojine** na jednoj dvosmernoj i razmenljivoj, duploj traci: nema nevažne strane. Jedna se pretače i proširuje na drugu. Kao što slovenačka **dvojina** razdvaja i spaja dvoje. Midva. Da bi Slovenika bila što bliža i otkrivalačka gledaocu i čitaocu, njena vizuelnost obuhvata ravnopravno, u jukstapoziciji raspoređenu reprodukciju ručno rađene slike na naslovnoj strani i kompjuterski generisanu sliku, fotografiju na zadnjoj strani, ili neku drugu vrstu ili rod slike. Nema presude

u tome šta je bitnije i šta je ukus. To će se razvijati kroz vreme koje će, onda, u posteriornosti, sve izabrane slike i postupke sažeti.

Videćete da Slovenika i unutra, u knjižnom bloku, ima grafičke, vizuelne intervencije. Ove ideje se nisu pojavile zbog straha od praznog prostora i beline lista, naprotiv. Belina i prozračnost je potcrtana vizulenom rešetkom, strukturnim elementima jedne nove apstrakcije, uzetim sa tastature (kosa crta, zagrada, zarez, tačka...), iste one tastature, ili pisma, odnosno znakova interpunkcije, koja se koristi i u tekstualnom sadržaju časopisa, ali upotrebjene na vizuelno-likovno formalan način.

Želim Sloveniki da bude i izuzetna i razumljiva, da ima oči na sve strane, i da oko sebe okupi i da kroz nju prođu i cirkulišu tekstovi, značenja i slike, reči i stvari, koje će nas zaustaviti u našoj žurbi – da ih ugledamo, pogledamo, pročitamo i razmislimo.

Sledil je vzpodbuden govor prof. dr. Maje Đukanović, za konec pa je zbrane nagovorila glavna urednica Biljana Milenković-Vuković, ki je predstavila vsebinski koncept časopisa, uredniški odbor, mednarodno redakcijo in založniški svet, pri čemer ni izpustila tudi vseh ostalih sodelujočih – od tehničnih urednikov, do lektorjev, prevajalcev in drugih. Celotni ekipi »Slovenike«, tako ožji kot širši, se je zahvalila in izrazila optimističen zagon za prihodnji razvoj časopisa.

Slovenika v Ljubljani

V jeseni 2017 smo »Sloveniko« z velikim veseljem predstavili na promociji v Ljubljani, in sicer 28. novembra, ko so nas v Prešernovi dvorani ZRC SAZU sprejeli z iskrenim zanimanjem in gostoljubjem. Promocija je bila organizirana v sodelovanju z Inštitutom za izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Nacionalnim svetom slovenske narodne manjšine v Srbiji. Na tem mestu želimo izraziti veliko hvaležnost našim gostiteljem, posebej dr. Janji Žitnik Serafin in dr. Mojci Nidorfer Šišković. Tudi tokrat so občinstvu »Sloveniko« predstavili Saša Verbič, Biljana Milenković-Vuković, Maja Đukanović in Marija Vauda.

Prof. dr. Maja Đukanović nas je v svojem govoru popeljala po poti navdihujočih spominov na same začetke, pri čemer je z velikim zadovoljstvom pozdravila današnjo podobo »Slovenike«, njeno vitalnost ter vse močnejšo mednarodno in tudi generacijsko mlajšo avtorsko zastopanost:

O časopisu, kot je Slovenika, smo sanjarili že v prvih letih delovanja Društva Slovencev Sava iz Beograda, potem pa od same ustanovitve Nacionalnega sveta slovenske manjšine v Srbiji, v tesnem sodelovanju z Lektoratom za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu.

Člani Nacionalnega sveta smo časopis Slovenika ustanovili z željo, da bi zbrali prispevke in spodbudili k ustvarjanju strokovnjake slovenskega rodu ter strokovnjake, ki se ukvarjajo s tematiko vprašanj v zvezi s Slovenijo, slovensko znanostjo in umetnostjo v Srbiji, z željo, da bi omogočili objavo obravnave slovensko-srbskih znanstvenih vprašanj, predvsem s področja humanistike. K sodelovanju smo povabili strokovnjake z inštitucij, ki se ukvarjajo z naštetimi vprašanji, in to predvsem s stališča izseljenstva.

Dragocen je doprinos kolegic z Inštitutov Srbske in Slovenske akademije znanosti in umetnosti, s Filozofske fakultete v Ljubljani in Filološke fakultete v Beogradu. S posebnim veseljem in ponosom pa smo k pisanju povabili mlade sloveniste, ki so se izšolali na beograjski Univerzi in ki jih nenehno spodbujamo k sodelovanju in znanstvenem pristopu k tematiki, ki obravnava izseljenstvo in izseljence v najširšem pomenu, ter člane društev Slovencev v Srbiji.

Močno si želimo in si prizadevamo, da bi spremenili stereotipno dojetje diaspore. Med Slovenci po svetu je, kot se zadnja leta končno opaža tudi v sami Sloveniji, marsikateri uveljavljeni strokovnjak, znanstvenik, umetnik, oseba, ki je pomembno vplivala in še vpliva na življenje, kulturo, znanost v deželi, kjer dela in ustvarja.

Kot je to na primer glasba, ki nas je pričakala pred začetkom današnje promocije. Slišali smo skladbe, ki so jih napisali skladatelji slovenskega rodu v Srbiji in si želimo, da bi tudi naša Slovenika tako lepo zvenela v svetu znanosti, kot zvenijo melodije, ki smo jih in jih bomo slišali.

Kaj so naši načrti za prihodnost, kje vidimo Sloveniko v naslednjih letih? Našo Sloveniko vidimo kot znanstveni časopis, v katerem objavljajo tako vrhunski strokovnjaki s področja humanistike, kot mladi začetniki, ki delajo šele prve korake v znanosti. Sloveniko vidimo kot stičišče med različnimi področji znanosti, med Slovenci doma in v tujini, stičišče med različnimi generacijami.

Naše tematske številke imajo namen, da spodbudijo načrtne raziskave, ki bi obravnavale določena področja ustvarjanja Slovencev v Srbiji in tudi drugje po svetu. Še vedno na primer niso obdelana vprašanja v zvezi z ustvarjanjem slovenskih slikarjev v Srbiji, ustvarjalcev na področju gledališča, filma in podobno. Upamo, da bomo spodbudili mentorje in študente na različnih ravneh študija, da se lotijo tem in vprašanj, s katerimi bodo razsvetlili delo Slovencev v Srbiji in drugje po svetu in njihovo mesto ter vpliv na znanost in umetnost države, v kateri živijo in delajo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika pravi, da Slovenika pomeni: dela v slovenskem jeziku in dela o slovenskem jeziku, književnosti. V Nacionalnem svetu slovenske narodne manjšine v Srbiji in na Lektoratu za slovenščino Filološke fakultete Univerze v Beogradu, kot založnikoma Slovenike, si in si bomo tudi v prihodnje prizadevali še naprej in še več pisati o slovenskem jeziku in kulturi, razvijati Sloveniko, širiti krog sodelavk in sodelavcev, jo ohranjati privlačno, jo pomlajevati.

Dovolite mi, da promocijo zaključim z vabilom k branju Slovenike in sodelovanju v njenem ustvarjanju. Slovenika je dostopna na spletu, člani uredništva smo tudi dostopni, smo odprti za sodelovanje, torej – prisrčno ste vabljeni, da pošljete svoje ideje in prispevke.

Obisk v Ljubljani je potrdil, da želja po mednarodnem povezovanju, posebej tudi intelektualnem in ustvarjalnem, ne tli le med pripadniki manjšin, katerim je stik različnih kultur nekako vrojen v vsakdan, pač pa je enaka težnja občutna tudi drugod. V srečanju s slovenskimi sodelavci, prijatelji in podporniki časopisa prepoznavamo velik korak ne le na področju obstoja in razvoja »Slovenika«, pač pa tudi v njenem vse širšem mednarodnem karakterju, ki je osnovna tematska podlaga celotnega projekta. Povezovalna narava časopisa postopoma presega okvirje papirja in platnic ter resnično ustvarja stabilno vez, most med dvema znanstveno-strokovnima, raziskovalnima, umetniškima prostorama in narodnima kulturama nasploh.